

7

RZEŹBA

Cechą charakterystyczną rzeźby jest jej trójwymiarowość, jako że dzieła rzeźbiarskie przeznaczone są przeważnie do oglądania z kilku stron, a dzieła rzeźby pełnoplastycznej – ze wszystkich. Dzieła rzeźbiarskie mogą być wolno stojące (pomniki, fontanny) lub skomponowane łącznie z tłem (w architekturze) jako płaskorzeźby (reliefy). Mogą więc być dziełem samodzielnym albo wzbogacać fasady budynków lub wystrój wnętrz. Ponieważ rzeźby tworzą bardzo często z materiałów trwałych (kamień, metal), do naszych czasów przetrwały dzieła rzeźbiarskie właściwie ze wszystkich okresów historycznych, od prehistorii poczynając; znamy mnóstwo rzeźb pochodzących ze starożytnego Egiptu, Grecji, Rzymu i Mezopotamii.

Kamień

Najtrwalsze materiały, z których wykonuje się rzeźby, to różne odmiany kamienia – granit, marmur, piaskowiec. Takie rzeźby mogą przetrwać nawet kilka tysiącleci. Artysta, przystępując do wykonania rzeźby w kamieniu, modeluje zamierzone kształty w mniejszej skali, najczęściej w glinie, po czym według modelu wykuwa rzeźbę w kamieniu.

Metal

Równie trwałymi materiałami rzeźbiarskimi są metale – brąz, spiż, złoto i srebro. W brązie lub spiżu odlewa się wiele pomników: modeluje się według projektu rzeźbę w glinie w skali 1:1 i z niej wykonuje formę. Do formy wlewa się płynny metal. Taka forma, w zależności od stopnia zwartości bryły, składać się może z kilku lub nawet kilkunastu części. Skleja je się w całość przed wykonaniem odlewu. Oczywiście metal nie wypełnia całej formy, a tylko jej powierzchnię; rzeźba w środku jest pusta.

Gips, cement, plastik

W podobny sposób powstają odlewy z gipsu, cementu lub plastiku. W zależności od rodzaju formy, modelowaną w glinie rzeźbę można z tych materiałów odlać w wielu egzemplarzach.

Myron
(poł. V w. p.n.e.)
Dyskobol

Rzeźbiarz grecki Myron wprowadził do rzeźby ruch. Przedstawiane postacie zatrzymane są w pewnej fazie ruchu, np. dyskobol uchwycony tuż przed momentem wyrzucania dysku. Idealnie zbudowany młodzieniec pochyla do przodu tors, jest cały sprężony i skupiony, aby wyrzucić dysk jak najdalej. Artysta wykazuje się doskonałą znajomością anatomii.

Myron robił swoje rzeźby w brązie, niestety jego dzieła znane są tylko z marmurowych kopii rzymskich. Brązowe oryginały nie dotwały do naszych czasów.

Glina

Rzeźby z gliny lub glinki zwykle służą jako model odlewów. Mogą one jednak stać się samoistnymi dziełami rzeźbiarskimi. Rzeźby z gliny wypala się w ceramicznym piecu, często też pokrywa emaliami z tlenków metali i jeszcze raz wypala. Emalie mają bardzo bogatą paletę barw. Małe rzeźby i naczynia zrobione z gliny, nierzadko kilka tysięcy lat temu, przetrwały w ziemi do naszych czasów.

Drewno

Drewno jest materiałem rzeźbiarskim używanym od prehistorii do dnia dzisiejszego. Jest doskonale do obróbki, choć należy do materiałów mniej trwałych – w dobrych warunkach rzeźby z drewna dębowego, brzoźowego, i stosunkowo miękkiej lipy mogą przetrwać kilkaset lat.

Rzeźby drewniane spotykamy w każdym zakątku świata, wszędzie tam, gdzie rosną drzewa. W każdym kościele znajdziemy choć jedną – krucyfiks, świętego, ambonę. W gotyku drewniane rzeźby często malowano i złocono, czyli polichromowano. W rzeźbach nowszych, współczesnych wykorzystuje się naturalny kolor drewna, jego usłojenie, a nawet sęki.

Prócz artystycznej, profesjonalnej rzeźby w drewnie, mamy wiele bardzo ciekawych plastycznie, ekspresyjnych dzieł snycerskich, zrobionych przez artystów ludowych. Świątki, Chrystusy Frasobliwe i krucyfiksy spotykamy w wiejskich kościołach i przydrożnych kapliczkach.

*Piękna Madonna
z Krużlowej
k. Grybowa*
Rzeźba z XV wieku,
twórca nieznany.

**Auguste Rodin
(1840-1917)**

Balzak

Twórczość Rodina należy do najwybitniejszych zjawisk w dziejach rzeźby. Przełom, jakiego dokonał w rzeźbie, porównywalny jest z rewolucyjnymi zmianami impresjonistów w malarstwie.

Instalacje rzeźbiarskie

W XX wieku powstało wiele rzeźb montowanych z elementów gotowych lub specjalnie przygotowanych przez artystę. Są to głównie rzeźby lub kompozycje przestrzenne, nieprzedstawiające, abstrakcyjne, wykonane z części metalowych zespawanych, nitowanych i lutowanych. Takie kompozycje, przedstawiające i symboliczne (także pomniki), tworzył Władysław Hasior.

**Władysław Hasior
(1928-1999)**

***Karpackie
luminiscencje***

Hasior tworzył z nietypowych materiałów: z gotowych przedmiotów lub ich części, z drutu, szkła, blachy, tkanin, z rzeczy zniszczonych – ze złomowiska, śmietnika. Można powiedzieć o jego wytworach, że są to rzeźbiarskie kolaże.

Ksawery Dunikowski (1875-1964)

Głowa Mickiewicza

Głowa wyrzeźbiona w drewnie. Artysta mocnymi cięciami zaznaczył monumentalność i wewnętrzną siłę portretowanego wieszczka.

Funkcje rzeźby

Od najdawniejszych czasów rzeźba pełniła funkcję przede wszystkim kultową, czyli przedstawiała wizerunki bogów i bożków. W świątyniach chrześcijańskich wyobrażenie Boga i świętych jest głównym elementem wystroju. Również od najdawniejszych czasów rzeźbiarze wykonywali postacie królów, władców, wodzów i innych sławnych ludzi. Rzeźby stawia się także na głównych placach miast, w parkach, ogrodach królów i magnatów, w sąsiedztwie pałaców. Pomniki i nagrobki rzeźbiarskie, często najwyższej klasy, powstawały na cmentarzach. Przykładem są znakomite rzeźby cmentarne na wileńskiej Rossie, warszawskich Powązkach, lwowskim Łyczakowie i krakowskim cmentarzu Rakowickim. Dużą rolę w dziejach sztuki odegrała rzeźba portretowa (popiersie). Dzięki niej znamy twarze Aleksandra Macedońskiego, Sokratesa, Arystotelesa czy Juliusza Cezara.

Nie sposób pominąć znaczenia elementów rzeźbiarskich w architekturze: powtarzalne ornamenty, dekoracje zewnętrznych i wewnętrznych ścian budynków reprezentacyjnych – ratuszy,

teatrów i świątyń – nadają budynkom charakterystyczne cechy. Swoistą rzeźbą jest każda głowica kolumny lub pilastra.

Relief

Mówiliśmy dotąd przede wszystkim o rzeźbie pełnej, oglądanej ze wszystkich stron. Istnieje jeszcze kompozycja rzeźbiarska zwana płaskorzeźbą lub reliefem, przeznaczona do oglądania od frontu. Jest to rzeźba wydobyta z płyty kamiennej, drewnianej lub metalowej z pozostawieniem w niej tła. W zależności od stopnia wypukłości wyróżnia się typy reliefów:

- płaski, gdy kompozycja występuje słabo przed płaszczyznę tła,
- wypukły, gdy występuje przed tło bardzo silnie,
- wklęsły, gdy płaszczyzna tła występuje przed wykonaną w głąb kompozycję.

W architekturze spotyka się relief ażurowy, w którym pewne partie kompozycji wycięte są na przestrzał w płycie kamiennej lub metalowej.

Drzwi Gnieźnieńskie (pierwsza poł. XII w.)

Jedna z kwater Drzwi Gnieźnieńskich.

Płaskorzeźba przedstawia moment śmierci św. Wojciecha.

Przykład najświetniejszej rzeźby średniowiecznej na ziemiach polskich. Widać wielki kunszt artysty i doskonałość kompozycji.

ĆWICZENIA

- 1 Wyszukaj w najbliższej okolicy pomnik lub inną rzeźbę i naszkicuj ją lub sfotografuj. Opisz krótko, kogo lub co przedstawia i z jakiego okresu pochodzi. W opisie zaznacz także, z jakiego materiału została wykonana, a jeżeli twórca rzeźby jest znany, podaj jego nazwisko.
- 2 W dowolnym materiale, takim jak np. mydło, glina, plastelina, modelina, kora drzewa, spróbuj wyrzeźbić postać ludzką lub zwierzęcą, portret. Możesz wykonać płaskorzeźbę (opracowując bryłę z trzech stron) lub rzeźbę pełną (opracowując bryłę z wszystkich stron).
- 3 Kartkę z bloku technicznego uformuj w walec i z niego, przez nacinanie i odpowiednie odginanie, stwórz charakterystyczną maskę. Dla wzbogacenia tej kompozycji rzeźbiarskiej możesz pewne elementy (nos, usta, oczy, uszy) wyciąć z innego kawałka brystolu i wsunąć w przecięcia lub przykleić.
- 4 Z klocków lub pudełek opakowań pomalowanych jednolitym kolorem stwórz kompozycję przestrzenną, łącząc elementy klejem. Opracuj ją w taki sposób, aby była interesująca do oglądania z wszystkich stron. Załóż, że kompozycja ustawiona będzie na ruchliwym rondzie miejskim.
- 5 Wyszukaj ciekawe w formie gałązki, korzenie, patyki i spróbuj zobaczyć w nich kształty kojarzące się z czymś znanym. Możesz połączyć je tak, aby utworzyły ciekawy kształt. Zrób podstawę do swojej rzeźbiarskiej formy, aby mogła stać na twoim biurku czy półce lub abyś mógł ją komuś podarować.
- 6 Wyszukaj efektowny w kształcie i barwie kamyk i postaraj się po jubilersku oprawić go w odpowiednio powyginany, miękki drut, folię aluminiową, blaszkę miedzianą itp. Postaraj się wydobyć i podkreślić oryginalność kształtu i barwy kamyczka.